नानाशस्त्रधराः सर्व्वे नानारूपा महाबलाः ।
एष वः प्रतिसर्गोऽपि कथितो द्विजसत्तमाः ॥"
इति कालिकापुराणे २६ अध्यायः ॥

प्रतिसव्यं, त्रि, (गतिगतं सव्यं वाममिति ।) प्रतिकूलम् । इति जटाधरः ॥

प्रतिसान्धानिकः, पुं, (प्रतिसन्धानं प्रयोजनमस्येति । प्रतिसन्धान + ठक् ।) मागधः । स्तुतिपाठकः । इति शब्दरत्नावली ॥

प्रतिसीरा, स्त्री, (प्रतिसिनोति प्रतिबध्नातीति । प्रति + सि + "शुसिचिमिञां दीर्घश्च ।" उणा० २ । २५ । इति क्रन् दीर्घश्च । ततष्टाप् ।) यवनिका । व्यवधायकपटः । इत्यमरः ।२।६।१२०॥

प्रतिसूर्य्यः, पुं, (प्रतिरूपः सूर्य्य इति प्रादिसमासः ।) कृकलासः । इति त्रिकाण्डशेषः ॥ (यथा, सुश्रुते । कल्पस्थानेऽष्टमाध्याये ।
"प्रतिसूर्य्यः पिङ्गभासो बहुवर्णो महाशिराः ॥"
उपसूर्य्यकमण्डलम् । यथा, बृहत्संहितायाम् । ३७ । २ ।
"प्रतिसूर्य्यानां माला
दस्युभयातङ्कनृपहन्त्री ॥")

प्रतिसूर्य्यकः, पुं, (प्रतिसूर्य्य + स्वार्थे कन् ।) कृकलासः । (यथा, उत्तररामचरिते द्वितीयेऽङ्के ।
"सीमानः प्रदरोदरेषु विलसत्स्वल्पाम्भसो या स्वयं
तृष्यद्भिः प्रतिसूर्य्यकैरजगरस्वेदद्रवः पीयते ॥"
तद्दष्टस्य चिकित्सा सुश्रुते कल्पस्थाने ८ अध्याये उक्ता । यथा,—
"प्रतिसूर्य्यकदष्टानां सर्पदष्टवदाचरेत् ॥")
उपसूर्य्यकमण्डलम् । इति विश्वः॥ (अस्य शुभाशुभलक्षणम् । यथा, बृहत्संहितायाम् ।३७।१-३।
"प्रतिसूर्य्यकः प्रशस्तो
दिवसकृदृतुवर्णसप्रभः स्निग्धः ।
वैदूर्य्यनिभः स्वच्छः
शुक्लश्च क्षेमसौभिक्षः ॥
पीतो व्याधिं जनय-
त्यशोकरूपश्च शस्त्रकोपाय ।
प्रतिसूर्य्याणां माला
दस्युभयातङ्कनृपहन्त्री ॥
दिवसकृतः प्रतिसूर्य्यो
जलकृदुदग्दक्षिणे स्थितोऽनिलकृत् ।
उभयस्थः सलिलभयं
नृपमुपरि निहन्त्यधो जनहा ॥")

प्रतिसृष्टः, त्रि, (प्रति + सृज् + कर्म्मणि क्तः ।) प्रेषितः । प्रत्याख्यातः । इति मेदिनी । टे, ६५ ॥ दत्तः । इति धरणिः ॥

प्रतिसोमा, स्त्री, (प्रतिरूपः सोमः सोमवल्ली यस्याः ।) महिषवल्ली । इति राजनिर्घण्टः ॥

प्रतिस्पर्द्धा, स्त्री, (प्रति + स्पर्द्ध + भावे अङ् ।) प्रतिकक्षा । स्पर्द्धा । इति शब्दरत्नावली ॥

प्रतिहतः, त्रि, (प्रतिहन्यते स्मेति । प्रति + हन् + क्तः ।) द्विष्टः । प्रतिस्खलितः । रुद्धः । इति । मेदिनी । ते, २०५ ॥ निराशः । यथा,—
"मनोहतः प्रतिहतः प्रतिबद्धो हतश्च सः ॥"
इति मुद्राङ्कितामरकोषे पाठः । ३ । १ । ४१ ॥

प्रतिहस्तकः, पुं, (प्रतिरूपः हस्तोऽवलम्बनरूपो यस्य । कप् ।) प्रतिनिधिः । यथा,—
"आश्रितानां भृतौ स्वामिसेवायां धर्म्मसेवने ।
पुत्रस्योत्पादने चैव न सन्ति प्रतिहस्तकाः ॥"
इति हितोपदेशे नीतिशास्त्रे सुहृद्भेदो नाम द्वितीयकथासंग्रहः परिच्छेदः ॥

प्रतिहारः, पुं, (प्रतिविषयं प्रत्येकं वा हरति स्वामिसमीपमानयतीति । प्रति + हृ + अण् ।) द्वारपालः (यथा, देवीभागवते । १ । १७ । ३० ।
"ज्ञातो हि प्रतिहारेण ज्ञानी कश्चिद् द्विजोत्तमः ॥"
प्रति + हृ + आधारे घञ् ।) द्वारः । इति शब्दरत्नावली ॥ (यथा, रघौ । ६ । २० ।
"ततो नृपाणां श्रुतवृत्तवंशा
पुंवत्प्रगल्भा प्रतिहाररक्षी ।
प्राक्सन्निकर्षं मगधेश्वरस्य
नीत्वा कुमारीमवदत् सुनन्दा ॥"
प्रतिरूपं हरतीति । हृ + अण् ।) मायाकारः । इत्यमरटीकायां भरतः । २ ।१०।११ ॥ (परमेष्ठिनः पुत्रः । यथा, विष्णुपुराणे ।२।१।३७।
"परमेष्ठी ततस्तस्मात् प्रतिहारस्तदन्वयः ॥")

प्रतिहारकः, पुं, (प्रतिरूपं हरतीति । हृ + ण्वुल् ।) मायाकारः । इत्यमरटीकायां भरतः । २ । १० । ११ ॥

प्रतिहासः, पुं, (प्रतिरूपो हासो यस्य ।) करवीरः । इत्यमरः । २ । ४ । ७६ ॥ हासकम्प्रति हास्यञ्च ॥

प्रतीकः, पुं, (प्रतीयते प्रत्येति वा इति । प्रति + इ + अलीकादयश्चेति ईकन्प्रत्ययेन साधुः ।) एकदेशः । अङ्गम् । (यथा, ऋग्वेदे । ७ । ३६ । १ ।
"वि सानुना पृथिवी सस्र उर्व्वी पृथु प्रतीक मध्येधे अग्निः ॥"
"तथाग्निः पृथु विस्तीर्णं प्रतीकं पृथिव्या अवयवम् ॥" इति तद्भाष्ये सायनः ॥) स्वाङ्गवाद्यनिषेधो यथा, कौर्म्मे १५ अध्याये ।
"न स्वाङ्गनखवाद्यं वै कुर्य्यान्नाञ्जलिना पिबेत् ॥"
अपि च, लक्ष्मीचरित्रे ।
"स्वाङ्गे पीठे च वाद्यं हरति धनपतेः केशवस्यापि लक्ष्मीम् ॥"
प्रतिकूले, त्रि । इत्यमरः ।१।६।७० ॥ विलोमः । इति मेदिनी । के, ११२ ॥

प्रतीकारः, पुं, (प्रतिकरणमिति । प्रति + कृ + घञ् । उपसर्गस्येति पक्षे दीर्घः ।) कृतापकारस्य प्रत्यपकारः । तत्पर्य्यायः । वैरशुद्धिः २ वैरनिर्यातनम् ३ । इत्यमरः । २ । ८ । ११० ॥ (यथा, देवीभागवते । ३ । २५ । ३ ।
"दुर्गया तौ हतौ संख्ये नापराधो ममात्र वै ।
अवश्यम्भाविभावेषु प्रतीकारो न विद्यते ॥")
चिकित्सा । इति शब्दमाला ॥

प्रतीकाशः, पुं, (प्रतिकाशते इति । प्रति + काश् + घञ् । उपसर्गस्य दीर्घः ।) उपमा । इत्यमरः ।२ । १० । ३८ ॥ (यथा, महाभारते । १ । १५४ । ३२ ।
"अद्य त्वां भगिनी रक्षः कृष्यमाणं मयासकृत् ।
द्रक्ष्यत्यद्रिप्रतीकाशं सिंहेनेव महाद्विपम् ॥")

प्रतीक्षा, स्त्री, (प्रति + ईक्ष + अङ् ।) प्रतीक्षणम् । अपेक्षा । प्रतिपूर्व्वेक्षधातोर्भावे अप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥ (यथा, महाभारते ।८।४०।५२।
"मित्रप्रतीक्षया शल्य धार्त्तराष्ट्रस्य चोभयोः ।
अपवादतितिक्षाभिस्त्रिभिरेतैर्हि जीवसि ॥")

प्रतीक्ष्यः, त्रि, (प्रतीक्ष्यते इति । प्रति + ईक्ष + ण्यत् ।) पूज्यः । इत्यमरः । ३ । १ । ५ ॥ (यथा, रघौ । ५ । १४ ।
"भक्तिः प्रतीक्ष्येषु कुलोचिता ते
पूर्व्वान् महाभाग ! तयातिशेषे ।
व्यतीतकालस्त्वहमभ्युपेतः
त्वामर्थिभावादिति मे विषादः ॥")
प्रतीक्षणीयः ॥ (यथा, माघे । २ । १०८ ।
"प्रतीक्ष्यं तत्प्रतीक्षायै प्रतिष्वस्रे प्रतिश्रुतम् ॥")

प्रतीची, स्त्री, (प्रतिदिनान्तं प्रतिदिनान्ते इत्यर्थः अञ्चति सूर्य्यमिति । अञ्चु गतिपूजनयोः + "ऋत्विग्दधृक्स्रग्दिगुष्णिगञ्चुयुजिक्रुञ्चाञ्च ।" ३ । २ । ५९ । इति क्विन् अन्लोपो दीर्घश्च । "उगितश्च ।"४ । १ । ६ । इति ङीप् ।) पश्चिमदिक् । इत्यमरः । १ । ३ । १ ॥ (यथा, महाभारते । ४ । ४१ । १८ ।
"येनासौ व्यजयत् कृत्स्नां प्रतीचीं दिशमाहवे ।
कलापो ह्येष तस्यासीन्माद्रीपुत्रस्य धीमतः ॥"
त्रि, पश्चिमाभिमुखी । यथा, ऋग्वेदे ।१।९२।९
"विश्वानि देवी भुवनाभिचक्ष्या
प्रतीची चक्षुरुर्व्विया वि भाति ।
विश्वं जीवं चरसे बोधयन्ती
विश्वस्य वाचमविदन् मनायोः ॥"
"भुवना भुवनानि भूतजातान्यभिचक्ष्याभिप्रकाश्य प्रकाशयन्ति कृत्वानन्तरं प्रतीची प्रत्यङ्मुखी सती ।" इति तद्भाष्ये सायनः ॥ प्रतिनिवृत्तमुखी । यथा, ऋग्वेदे । १ । १२४ । ७ ।
"अभ्रातेव पुंस एति प्रतीची गर्त्तारुगिव सनये धनानाम् ॥"
"अभ्रातेव भ्रातृरहितेव पुंसः पित्रादीन् प्रतीची स्वकीयस्थानात् प्रतिनिवृत्तमुखी ।" इति तद्भाष्ये सायनः ॥)

प्रतीचीनं, त्रि, (प्रतीचि भवम् । प्रत्यच् + "विभाषाञ्चेरदिक् स्त्रियाम् ।"५ ।४ । ८ । इति खः । अल्लोपो दीर्घश्च ।) प्रत्यक् । प्रतीच्यां भवः । इति हेमचन्द्रः । २ । ८२ ॥ (पराङ्मुखम् । यथा, ऋग्वेदे । ३ । ५५ । ८ ।
"शूरस्येव युध्यतो अन्तमस्य प्रतीचीनं ददृशे विश्वमायत् ॥"
"विश्वं भूतजातं प्रतीचीनं पराङ्मुखं ददृशे ।" इति तद्भाष्ये सायनः ॥)